

Jan Otčenášek – Romeo, Julie a tma

1

„Pavle-“ zaslechl ze tmy.
Ten tichý hlas ho nepřekvapil.
Byl dosud v něm.

„Nu?“
„Co bude dál?“

Stále stejná otázka. Všudy přítomná. Ale ani ta ho nepřekvapila. V posledních dnech znal způsob, jak ji zapudit. Aspoň na chvíli. Později bylo všechno složitější. Když odezněla nahlas, nevěděl co rozumnějšího udělat, než ji obejmout oběma rukama a políbit na ústa. Bylo to prosté a účinné. Povídal si přitom cosi, neboť tušil, že je třeba spěšně zakormidlovat myšlenky do bezpečnějších vod, a protože – mlčet by mohlo znamenat i odpověď. Co odpovědět? Je tisíc možností. Snad. Možná že vůbec žádná. Všechno je totiž jen – snad!

Vstával, vydával se na pochod uličkou mezi pohovkou a stolkem, rozkládaje rukama, drmolil páte přes deváté, poslouchaje svá slova s trapným údivem, a přitom přemýšlel. Zpočátku se zdálo všechno jednoduché. Celá záležitost se smrskla do závratně prostého zjištění. Tady jsme: ona a já! Odečteš-li od toho zítřek, vše, co se odehrává v městě, zemi, na světě, je možná všechno v pořádku. Opět – možná.

Vytáhl z kapsy zmačkanou krabičku viktorek, sháněl se po sirkách, sledován jejíma očima.
„Nekuř! Nežlob se, ale v noci se tu špatně dýchá.“

Přikývl. Má pravdu. Strčil krabičku zpět do kapsy a ústy mu cukl úsměv.

Vzpomněl si: taková malá, bílá krabička cigaret svedla jejich kroky. Záminky bývají občas docela všední. Třeba i cigareta z prvního přídělů v životě. V osmnácti umocňuje kouření pocit dospělosti. Usedneš se světácky unylým výrazem, tasíš naučeným pohybem z kapsy cigaretu, položíš ji mezi rty a rázem jsi pevně zaklíněn do soukolí světa dospělých. Ta dobrá pýcha! Osmnáct let! Skončilo pokořující doprošování táty, který mlčky, ale s vyčítavými očima proti tomu protestoval, i mateřské domluvy, že si ničí zdraví. Konec! Je teď úředně uznaný kuřák a zaskočí si s vlastní tabačenkou k trafikantce na nároží. Tady je, paní Barášková, řekne vzrušeně té zvadlé tváři v příšeří tabákové kukaně.

Písemky měl za sebou, hlava dosud brněla dopoledním vypětím, v kapse zahříval lístek do kina, ale zbyly ještě dvě hodiny času, na týdeník se nechodí.

Potloukal se po večeri po ulicích, dlažba slabě vydechovala odpolední slunce, ale jarní soumrak se už neznatelně kradl do města. Měl rád takové samotářsky zasněné toulky po ulicích. Jdeš s rukama v kapsách podle tmavnoucích výloh vstříc prchavým dobrodružstvím, proplouváš mezi lidmi, otáčíš se přes rameno za dívkami, ale jen krátce a s tváří okázale netečnou, abys nevypadal jako zelenáč. Je to docela příjemné. Lehké sukénky rozvířují kolem pružných boků divnou vůni plnou nevyslovených výzev, nápovědí, vnímáš ji celým tělem. Kdyby k některé přistoupil a řekl jí třeba: Dobrý večer... Kdyby... Ale ne, toho se neodváží!

Podíval se na hodiny na Novoměstské věži.

Času dost!

Zamířil do parku, odhodlává se v klidném soustředění vyšlukovat večerní cigaretu.

A tam se potkali.

Posadil se na samý okraj lavičky, uvědomuje si bez zájmu, že na druhém konci kdosi sedí. Byl v první chvíli tak zahrabaný do svých myšlenek, že ji ani nevnímal. Byla pro něho jen stín, obrys cizího těla, nic víc. Natáhl před sebe dlouhé nohy a zažehl cigaretu.

Bezový keř mu odkvétal za hlavou, prořídle palice květů bíle planuly do šera a nasládle voněly. Slunce zapadalo za protější stěny činžáků, stromy poztrácely v trávě své protáhlé stíny. Občas přešla kolem jeho natažených nohou dvojice milenců přimknutá k sobě v šepotu, spěchající chodec s taškou pod paží, stará paní v žinylkovém šálu s pajdavým psiskem na řemínku, ale jinak tu bylo pusto.

Večerní město šramotilo jakoby z dálky.

Zívl.

Vzdech? Sklapl pusy a obrátil hlavu.

Seděla stále na opačném konci lavičky, podivně do sebe zachoulená. Černý kufřík na klíně objímala pravou rukou, tiskla jej k hrudi, jako by se bála, aby jí ho někdo nevytrhl. Hlavu skloněnou na prsa, viděl ji jen z profilu. V slabém šeru prosvítala tvář pod temnými vlasy; pod látkou letní sukně kolena těsně přitisknutá k sobě.

Byla tak nehybná, zdálo se mu, že spí.

Uvědomil si, že na ni civí s neomalenou zvědavostí, a zamračil se. Pokusil se odtrhnout oči, ale nešlo to. Už tu neseděl tak příjemně sám, zaměstnán svými myšlenkami. Nepřišel na schůzku, slečno? Po chvilce si s údivem všiml, že pláče. Potlačovaný, skoro neslyšný pláč pochvíval ohnutými rameny, vzlykání děcka.

Odhodil oharek na cestu a těžce se odhodlával.

„Stalo se vám něco?“

Nepohnula se, nevhledla. Otázka utkvěla v tichu bez ozvěny. Odkášlal a přisunul se blíž.

„Vy pláčete?“

Potřásla hlavou, ale umíněně mlčela.

Proč lže? Poposedl ještě blíž, hledal slova.

Kdyby vztáhl ruku, mohl se jí dotknout.

Teprve teď prudce vzhledla. Temné oči na něho hleděly rozevřeny nesrozumitelným strachem a skoro s nepřátelskou odmítavostí, až ho pronikl lehký stud. Bezděčně zavrtěl hlavou a uhnul rychle pohledem. Ne, na první pohled ho nikterak neokouzila, všiml si dokonce, že má trochu široká ústa a pár pih na nose. Jakýsi nafoukaný a ufnukaný žabec, pomyslel si a zvrátil hlavu nazad. Přestal si jí všímat, přehrával nezájem, ale přesto nedokázal vstát a odejít. Seděli tak dlouho v tíživém mlčení, zdálo se mu, že uplynula celá hodina, než se opět odhodlal.

„Mohu vám nějak pomoci?“

„Ne. Nechte mě, prosím vás! Nevšímejte si mě!“

„Ale já totiž... vy.. vždyť pláčete... Já jen... nemyslete si...“

Poslouchal své zpřetrhané breptání a připadalo mu, že z něho mluví kdosi druhý. Zahanbeně se odmlčel, teprve když kolem nich přeplula tichá dvojice. Hm... co teď? uvažoval s pochmurnou sebedůvěrou. Sebrat fídlátka a odtáhnout, když už neumíš ani kloudně oslovit dívku, kterou neznáš z chodeb školy. A vůbec...

Čas utíkal, z rozpaků se podíval na náramkové hodinky. Bylo po deváté, určitě přijde o hlavní film, sakra! Nad městem už visel jarní soumrak. Ale když se znovu ohlédl, zůstal sedět. Vzlykala stále s tváří sklopenou k zemi, polykajíc slzy. Rozhodně se k ní naklonil.

Vzpřímila se, jako by chtěla vyskočit a utéci.

Vůbec už nerozuměl. Pokrčil bezradně rameny.

„Jděte pryč!“

„Ale proč... Vždyť já...“

„Nic vám do mě není. Nechte mě, slyšíte!“

„Dobře... když nechcete, prosím!“

Zřejmě poblázněná holka, pomyslel si nahněvaně. Nechal ji a ona teď fňuká v parku na lavičce a přemýšlí o sebevraždě. Snad si chce nastrouhat sirky do mléka, hu! Jak se naježila. Možná, že se dělá zajímavou jako všechny ženské. A já? To tak! Sbohem, slečinko, a na neshledanou, račte si ulevit, když s vámi není kloudná řeč. Já při tom nemusím asistovat.

Vytáhl z kapsy další cigaretu, aby se uklidnil, nespokojen sám se sebou. Položil ji s obřadnou ležérností mezi rty a hmátl po sirkách. A současně rozhodně vstal. Ráznost pohybu ji měla poučit, že mu na ní nezáleží, ani co by se za nehet vešlo.

Ulekla se. Vyskočila a postavila se v obranné poloze proti němu. Kufřík, který po celou dobu tak křečovitě tiskla k prsům, se jí vysmekl z prstů a udeřil o betonovou cestu.

Ležel teď mezi nimi.

Chtěl se vítězně zasmát jejím hloupému zděšení a odtáhnout s pocitů převahy, trochu ji pokořit, ale – když rozškrtl zápaluku, strnul překvapením na místě a zamžikal zlekaně víčky.

I v komíhavém světle, které klouzlo po dívčí postavě proti němu, si stačil povšimnout, že na pomačkaném kabátku je přišita jasně žlutá hvězda s černým nápisem vprostřed: JUDE.

2

Vydechl sevřeným hrdlem a naprázdno polkl.

„Vy jste...?“

Ihned se odmlčel. Údivem si zapomněl zapálit cigaretu, zahodil sirku, až když ho spálila do prstu. Trčeli tu teď proti sobě, udivení a němí, dva drobné stíny pod hasnoucí oblohou.

Přikývla hlavou skoro vzpurně.

„Jsem. Co na tom? Teď jste se asi lekl vy. Bojíte se?“

„Nevím, proč bych se měl bát?“

Zdvihl ze země kufřík, postavil jej na lavičku, pohybuje se přitom loudavě, aby získal čas vyprostit se z překvapení. Sedla si opět vedle kufříku a obemkla jej rukou.

Posadil se vedle ní, mnul si dlaní suchou tvář.

Kufřík je od sebe odděloval.

„Proč vlastně? Proč bych se měl bát?“

Potrásla hlavou. „Proč, proč! Doma vás nepoučili? Ani ve škole? Nedoporučuje se vám přece stýkat s takovými, jako jsem já. Vy to nevíte?“

Neodpověděl. Zaslechl vedle sebe její dech. Pozdvihla tvář a hleděla do temné oblohy už klidná. Zapřel lokty o kolena a mlčel a pohnul se, až když zaslechl její přitlumený hlas.

„Já bych mohla vyprávět celé hodiny. Když jsem byla malá, dělala jsem nemocnou, abych nemusela do školy... někdy. Měla jsem strach z matematiky. Nemám na ni hlavu. Teď už bych se jí nebála, teď už ne. Já vlastně nikam nesmím. Ani do kina...“

Podvědomě se dotkl náprsní tašky, v níž měl lístek, ale rychle stáhl ruku zpět. Stejně je už pozdě, zjistil kupodivu bez lítosti.

„...možná že ani sem do parku. Spíš ne než ano, už ani nevím. Teď už je to jedno. Tak – už víte všechno, můžete zase jít.“

„A vy?“

„Co já?“

„Vy nepůjdete domů?“

„Ne.“

„Proč?“

„Protože... ještě nechci!“ řekla nevrle. „Proč vás to zajímá? Nestarejte se o mě. Jsem prašivá.“

„Neříkejte to,“ přerušil ji. „Já si to přece nemyslím.“

Zahanbeně sklopila hlavu a oddychla si.

„Nezlobte se,“ řekla už měkčeji. „Bylo by zlé, kdybyste si to myslel. Mohl byste mě nechat sebrat.“ Otrásla se náhlým chladem a schoulila se ve svém kabátku.

„Začíná být chladno. Abyste se tu nenastydl. Proč už vlastně nejdete?“

„Protože také nechci,“ odsekl. „A nejsem malé dítě.“

Rozpačité pomlky se vtíraly mezi věty a kole mnich už se střela tma, ničím neposkvrněná. Ani stěny činžáků, které obkličovaly park jak vysoké hradby, se netřpytily světly oken, spuštěny byly zatemňovací papíry a za nimi dýchali lidé. Ta tma! Žířící rudá tečka cigarety náhodného chodce se zamítala mezi keři, ztratila se, a ti dva dál seděli s kufříkem mezi sebou a s námahou svazovali nitě nesouvislého hovoru.

„Myslela jste si, že vás chci obtěžovat, vidíte?“

„Ano. Myslela jsem si to.“

„Ne... já jsem docela obyčejný člověk... Teď tu sedím... Měl jsem lístek do kina...“

Přerušila ho: „A kvůli mně...“

„Ne, to nevádí, nemyslete na to, já už na to... ehm... Dnes jsme dělali písemky. Měl jsem vítr z němčiny, to víte, dnes, ale...“

„Já bych také letos dělala maturitu. Z kvinty mě vyndali.“

„Nezlobte se, že jsem vám to připomněl.“

„Ale vždyť se nezlobím. Nebudeme se pořád jen omlouvat, že?“

Spokojeně přikývl, přemýšleje, o čem dál mluvit. A věděl, že teď už nemůže jen tak prostě vstát, říci „dobrou noc“ a odejít. Bylo mu dobře vedle ní.

Ukázal prstem na její kufřík.

„Co tam vlastně máte?“

„Všechno. Nic zvláštního. Šaty, kartáček na zuby. Knížku, kterou mám ráda. A ještě... Zdaleka to neváží ani těch padesát kilo, které povolili, ale já ani víc nemám.“

Nechápal.

„Proč zrovna padesát kilo?“

Vyložila mu všechno kostrbatými větami, zmateně a na přeskáčku, ale hlavnímu porozuměl. Žila s rodiči v městečku blízko Prahy, otec byl lékař. Pak přitáhli Němci, její starší bratr uprchl kamsi na východ nebo západ, nikdo neví. V posledním roce bydlela v Praze u příbuzných, tátova sestra se provdala za – árijce, smíšeným manželstvím dávají prozatím pokoj. Podařil se takový malý podvůdek... Snad tak se stalo, že táta šel s mámou do Terezína dřív, loni v listopadu. Tři měsíce od nich nedostala ani řádek. Myslíte, že tam nejsou? Proč tedy nepíše! Smluvili se na šifrách, aby mohli psát trochu otevřeně. V prvních dopisech si moc nestěžovali, ale možná že ji nechtěli postrašit. Myslíte, že tam ještě jsou? Co myslíte? kladla mu naléhavé otázky.

Krčil bezradně rameny, nevyzval se v těch věcech a dosud o nich ani řádně nepřemýšlel. Nu a co dál? Co dál? Přednedávnm došlo na ni, v kapse má povolávací lístek do Terezína s výpočtem všech trestů, nedostaví-li se v předepsaný den na předepsané místo do předepsaného transportu. To je vlastně všechno.

„A kdy se máte dostavit?“ zeptal se bezvýrazně.

„Měla...“ vydechla. „Dnes ráno.“

Projel jí studený úlek. „Vy jste tam nešla?“

„Ne.“

Zmlkl. Slabě zahvízdl překvapením. Co na to říci? Možná že zatímco tu spolu rozprávějí, už ji hledají. Kopají u příbuzných do dveří. Chlapi v kožešinových kabátech s vyboulenými kapsami, klobouky se sklopenými střechami. Fuj! Tak se s nimi jednou setkal na schodišti domu, kde bydlel s rodiči, a dosud cítí v těle tu mrazivou drkotavou hrůzu, která se zmocnila celého domu.

Otevřít! A prška ran do výplní.

A ona tady...

Probral se z tíživých úvah, když se znovu rozplakala. Přikryla tvář dlaněmi, dusíc v nich vzlykot, ale neovládla jej. Teprve teď jí vzal za ramena, stiskl prsty a ona se už nebránila. Slova, slova! Bylo mu zle bezmocí.

Lehce jí zatřásl.

„Poslyšte – už neplačte! Slyšíte? Nic se nestalo.“

„Já vlastně ani nevím, proč jsem tam nešla,“ šeptala mezi vzlyky. „Nevím... Já se bojím, že už tam nejsou... Proč mi tedy nepíše! Kam je odvezli? Slyšela jsem... Ale ne, dost o tom... já přece nejsem zvíře, které nacpou do vagónů a odvezou je, kam oni chtějí... Nikomu jsem nic neudělala...“

Pavel dívku (Ester) odvede do malého pokojíku vedle otcovy dílny, který si zařídil jako místnost na učení a trucovnu, a skrývá ji tam. Následující den proběhne atentát na Heydricha a jsou vyhlášeny kruté tresty pro jedince, kteří přechovávají nepřátele třetí říše.

- 1) Kdy a kde se příběh odehrává?
- 2) Jak asi dopadne? Může skončit příběh šťastně?
- 3) Kolik let je hrdinům?
- 4) Co všechno dívka nesměla? Čím se provinila?
- 5) Proč nenastoupila do transportu?
- 6) Čím Pavel demonstroval svoji dospělost?
- 7) Byl už opravdu dospělý (zralý)? Zajímal se o svět kolem sebe? Díky čemu dospěl?
- 8) Dívce poskytl úkryt z dobroty srdce, ale neuvědomil si, alespoň zpočátku, koho všeho tím ohrozil. Komu a co jim hrozilo?
- 9) V úvodu Pavel zvažuje složitost jejich situace a uvažuje, že pokud odmyslí zítřek, vše, co se odehrává v městě, zemi, na světě, je možná všechno v pořádku. Je možné žít izolovaně od světa a dění kolem nich?
- 10) Bylo jim jejich sblížení útěchou, nebo představovalo komplikaci?
- 11) Je třeba i po 60 letech ukazovat hrůzy války, nebo je lepší úplně zapomenout a začít znova?

Řešení:

- 1) V Praze r. 1942.
- 2) Nemůže, ale relativně skončí jen s malou dávkou krutosti.
(Ester si čím dál víc uvědomuje, jak všechny kolem svou přítomností ohrožuje, uvažuje o útěku, ale to už se na ni dobývá udavač z domu. I přes poskytnutou pomoc jiných panikařů, vybíhá ven a je zastřelena. Pavel se nikdy nedoví přesnou pravdu, jen tuší, že zemřela, a překročí definitivně práh do dospělosti – uvědomí si, že i přes tragedie života musí žít dál.)
- 3) 18.
- 4) Ničím se neprovinila, jen se narodila v židovské rodině. Nesmí studovat, navštěvovat kina, restaurace...
- 5) Bála se a současně se chtěla vzepřít.
- 6) Cigaretou, pokukováním po děvčatech, potulováním se po nocích.
- 7) Nebyl zralý, byl nezkušený, nesmělý, zahleděný jen do sebe a svých starostí – vůbec nevnímal hrůzu kolem něj – ani o ní nepřemýšlel. Dospěl až díky prožité lásce a tragickému konci, díky uvědomění si nebezpečí, díky starostem o jiné.
- 8) Jemu, celé jeho rodině a pravděpodobně i celému domu, kde měl otec dílnu, hrozila okamžitá smrt.
- 9) Nelze žít v izolaci, čím těžší doba, tím větší jsou dopady na soukromý život.
- 10) Obojím.
- 11) Ano. Stále je třeba vědět, čeho se vyvarovat. Je třeba se poučit.